

„Álló és dőlt betűk”

„Hadd vegyem kezembe a könyvet, mely oly magától értetődő, mint az elemek, s mégis megfoghatatlan, forradalmian nagyszerű, mint minden, mihelyt mélyebben szemléljük. Hadd mutassam magasba. Tekintsd alakját, mely zárt egységében téglához hasonlít. Évezredeknek kellett elmúlniuk, amíg magára öltötte ezt a formát. Annak előtte lapos volt és merev, mint a kőlap, majd gömbölyded, és pálcára göngyölték, hosszúsága szerint mérték, akár a filmeket. Voltak húsz méter hosszú könyvek is. Ezeket egymás mellé fektették a polcra, vízszintesen. Csak később támadt az a most természetesnek látszó ötlet, hogy lapjait négyzetletűre vágják, egymás fölé rakosgassák, s függőlegesen állítsák a könyvtárba. Martialis még csodálkozik ezen az elmés leleményen. Valamint az építkezés is sokáig egyszintű maradt, s a falvak, a városok szélében terjeszkedtek mindaddig, amíg kevesen éltek a világon, csak aztán vontak emeletet emeletre az emberek elszaporodásával, azonképpen a könyv is csak azóta emelkedik a magasba, tör fölfelé, mióta a gondolatok, az érzések megsokasodtak, s egyre többen érzik szükségét, hogy ezekkel a téglákkal a szellem tornyait és felhőkarcolóit építsék, gátakat és bástyafokokat az elmúlás ellen. Egy életen át majdnem mindenkinek összegyülemlik annyi becses észrevétele, fájdalmas mondanivalója, amit senki másra se bízhat, csak a könyvre. Ez a védekezés és a föllebbezés egy magasabb ítélőszékhez. Ez szolgálat igazságot a kárvallottaknak, kik a kortársak között nem találnak igazságot. Ez az istenek időnkívülsége s a diplomaták területenkívülsége, ígéretlevél és *salvus conductus*, átszállójegy a leendő századokba, reménység, hogy a néma betűk valamikor megszólalnak, s a papíron elraktárazott, szunnyadó eszmék fölébrednek, másokban. Ez ad nekünk szólásjogot aztán is, hogy a könyörtelen természet megvonta tőlünk a szót, s gégénk elporlad, testünk semmivé válik.”¹

Csernik Attila kiállításmegnyitójára készülődve kerestem a könyvek és soraik között. Először is Kassákat vettem kezembe, az Egy ember életét. Kerestem benne olyan sorokat, bekezdést, amellyel elkezdhetném a

¹ Kosztolányi Dezső, *Levél a könyvről*. In: *Mindennapi csoda. Magyar írók vallomásai a könyvről*. Összeállította Steinert Ágota. Helikon Kiadó, 1984. 11–12.

szavakat, de végül be kellett látnom, Kassák prózai írásai, 20-as évekbeli avantgárd képervei és a MÁ-ban, a TETT-ben, a MUNKÁ-ban megjelent kiáltványai, ha szólnak is hozzánk –, érezzük a 60-as, 70-es évek közép-európai ellenzéki, Kassákhoz visszatérés ugyanúgy korhoz között, mint a költő egész lénye, művésze.

Más időket élünk, másokat, mint a majdnem fél évszázad előtti. A második világháború utáni nemzedék szint szó szerint sorsszerűen fordult hozzá – s akarta onnan folytatni –, lebontani, visszabontani Kassáig – a művészetet.

Sokan alkottak ebben a szellemben és sokaknak jelentettek inspirációs forrást a képervek, szabadversek – a szavak, hangok, képek szabad asszociációja. A mindent elemeire felbontásban és annak bemutatásában és / vagy újraépítésében.

„Hozzám már hűtlen lettek a szavak” – mondta elkeseredetten a világháborút érezvén Babits.

Csernik Attila következetesen ragaszkodik a magában hallott szavakhoz, gondolatokhoz. Úgy mondja ki őket, hogy bárki bármilyen nyelven beszéljen, gondolkodjon, érezzen – értse mit mond.

Mint a teremtés pillanatában a világmindenség semmijéből tör föl kupacba tömörült szavainak tömbje... Vagy éppen az útra bocsátás pillanatában, mint egy ősi barlangból, az agy méhéből gördülnek lassan a fény felé...

És vannak vaskos könyvekké, bekötött, „gerinccel” ellátott kötetekké gyűjtött mondatok – amiket már nem nyitunk ki, mégis, sarkaiban ott vert fészket az állandó baj – rejtetten a szavakban, mint lerakott tojásokban tovább rejtőzik, s nem tudjuk, kikel-e.

Láttam szétlőtt festményeket, szekrényajtót és sérült könyveket. Csernik Attila objektként nem csak egyszerűen ezeket állítja ki. Gondolatot formál, saját nyelvet és nyelvezetet – s ilyenkor ezek sérülését is jelzi. Olyan művész, aki túlnőtt már régen önmaga szimbólumain. Olyan egyetemessé vált nemcsak a vajdasági, a szerb, a magyar, de az egész közép-európai és bátran állítom, európai művészetben, aki jelképezi emberi mivoltunkat. Művésze az össz-művészetből, a világból, a valóságból fogan. Hű magához az emberhez szeretetével és művészetével. Deim Pálhoz hasonlítanám példaértékű következetességét, műveinek kimeríthetetlen jelképi és gondolati összességét, mélységét.

Egyszer, 1973-ban művészi hitvallásaként fogalmazta meg, jelentette ki: „Szövegközpontú kultúránk tönkretette vizuális idegrendszerünket. Újra kell tanulnunk nézni, látni. Környezetünk, a mindennapi, a legbanálisabb is nyújthat olyan fokú vizuális, esztétikai élményt, mint fél kiló festék vászonra kenve. A tér, amelyben mozgunk, vizuális informá-

ciók végtelenje” (Ács József, Baráth Ferenc, Csernik Attila, Ifjú Gábor, Markulik József, Slavko Matković, Smit József, Szombathy Bálint kiállítása. Kiállításkatalógus. Balatonboglár, 1973).

Eltelt '83, '93, 2003 – harmincöt év – megváltozott világban tele vagyunk képekkel. Vizuálisközpontú világgá váltunk – csak látunk, nem nézünk, s ha nézünk, nem látunk. Nem tudjuk e vizuális (és kiállításdömpingben szintúgy) hol az érték, hol rejlik gondolat, érzés, szépség, valódi világunk.

Csernik Attila képei ebből értéktartó hűséggel az emberhez emelkednek ki.

*

Vannak sorok a Háború és békéből. Vannak sorok a Bűn és bűnhődésből. Vannak sorok a Feltámadásból. Vannak József Attila Esméletéből. Vannak a Bibliából.

Vannak befejezetlen mondatok. Vannak kimondatlan ígéretek, vannak belső szavak.

Vannak kérdések és válaszok, és vannak gondolatok. Kőbe vésett szavak, pergamenre írtak, papírra nyomdafestékkal nyomottak. Álló és dőlő betűk. Keskenyek és vastagon szedettek. Sűrűn és ritkán írottak.

Szókezdetből kiolvasott szavak. Szép üzenetek és hideg kijelentések. Előttünk álló szavak és belénk hasító. Simogatók és elutasító. Ismertek, mert évezredek óta mondják őket.

És vannak könyvtárak, egymásra hordott gondolatok. Szótárak nyelvekből, növényekről, kőzetekről, művészekről és művészetekről.

Titkok és világok. Sorba és sorokba szedett szavak. Mondatokká összeálló világok. Gyónási titkok és égbekiáltó szavak.

Vannak újrafogalmazottak. Van, aki felaprítja őket. Vékony csíkokra. Ott fekszenek előttünk, mint a marokkójáték pálcái. Vagy mint a széna-boglya szálai. Vagy asztalon régen látott vékony szárított metélt tészta. Egymásra, kupacokba hordott sorok: bennük kérdésekkel, ezerszer kimondott szavakkal. Szálkásak, vékonyak.

És fészkek: kupacok közepének szétterítésével „megágyazott” fészkek. Gondolatot kellene beléjük helyezni?

No és szétszórt sorok – mint elejtett kalászkok a mezőn. Lehet, hogy megfogannak.

Üzenetek.

Eltépett oldalak. Széleken felborzolt papírlapok. Újságtépkedések, szakadt szélek. Olvasnánk a betűket, hátha összeállnak a hirdetések. A szövegeket, amik így akarnak üzenni – nekünk. Talán... De nem... talán...

A nyomtatott szövegekre – ólom-, komputerbetűkkel írt fekete betűkre kézírás. Hurkolt betűkből és betűkkel. Rejtetten. Mintha összevissza lenne. Nyomdafesték által készült sorok közé bepréselt szavak – vallomások. Ajkon át kimondhatatlan szavak. Vannak. Odalopott üzenetek. Hatalmas világok. Mindannyiunké.

Alázattal nézzük és figyeljük őket. Mint Teremtőjüket. Mindegy, hogy milyen nyelven mondják: emberi szó. „Képpé” lett.

Ugyanúgy mindegy milyen nyelven, csak mint egyszer régen hallott betűkben keményen, férfiasan hangzó egymásra torlódó hangok: „bez vzkresenia nema vaskresenie”.

Csernik Attila kiállításának megnyitója (Szabadka, 2008. október 2.) és katalógusának szövege.

